

Hidden Women in the Bible -- Cantor Arik Wollheim

HAGAR

1. בראשית ט"ז

א וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם, לֹא יָלְדָה לוֹ; וְלֵהָ שִׁפְחָה מִצְרַיִת, וְשִׁמְהָ הָגָר. ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם, הִנֵּה-נָא עֲצַרְנִי יְהוָה מִלְדוֹת--בְּאֵ-נָא אֶל-שִׁפְחָתִי, אוֹלַי אֲבָנָה מִמֶּנָּה; וְיִשְׁמַע אַבְרָם, לְקוֹל שָׂרַי. ג וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת-אַבְרָם, אֶת-הָגָר הַמִּצְרַיִת שִׁפְחָתָהּ, מִקֶּזֶעַשׁ שְׁנַיִם, לְשִׁבְתַּת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ. ד וַיָּבֵא אֶל-הָגָר, וַתֵּהָר; וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ, וַתִּקַּח גְּבֵרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ. ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם, חֲמָסִי עָלֶיךָ--אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקָהּ, וַתֵּרָא כִּי הָרְתָהּ וְאִקַּל בְּעֵינֶיהָ; לִשְׁפֹט יְהוָה, בֵּינִי וּבֵינֶיךָ. ו וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי, הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ--עֲשִׂי-לָהּ, הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ; וַתַּעֲנֶה שָׂרַי, וַתִּבְרַח מִפְּנֵיהָ. ז וַיִּמְצְאֶהָ מְלֹאךְ יְהוָה, עַל-עֵינָיו הַמַּיִם--בְּמִדְבָּר: עַל-הָעֵינָן, בְּדֶרֶךְ שׁוּר. ח וַיֹּאמֶר, הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אִי-מִנָּה בָּאת--וְאָנָה תִּלְכִּי; וַתֹּאמֶר--מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבֵרָתִי, אֲנֹכִי בְרַחַת. ט וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ יְהוָה, שׁוּבִי אֶל-גְּבֵרָתְךָ, וְהִתְעַנִּי, תַּחַת יָדֶיהָ. י וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ יְהוָה, הֲרַבָּה אֲרַבָּה אֶת-זֶרְעֶךָ, וְלֹא יִסְפָּר, מִרְבּוֹ. יא וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאךְ יְהוָה, הֲנָפַד הָרָה וְיִלְדוֹת בֶּן, וְקִרְאָת שְׁמוֹ יִשְׁמַעְאֵל, כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-עֲנָנֶיךָ. יב וְהוּא יְהִיָּה, פְּרָא אָדָם--גְּדוֹ בְּכָל, וְיָד כָּל בּוֹ; וְעַל-פְּנֵי כָל-אָחִיו, יִשְׁכֹּן. יג וַתִּקְרָא שֵׁם-יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ, אֵתָהּ אֵל רֵאָ: כִּי אָמְרָהּ, הֲגַם הַלֵּם רְאִיתִי--אֲחֵרֵי רְאִי. יד עַל-כֵּן קָרָא לְבָאָר, בְּאֵר לַחֵי רְאִי--הִנֵּה בֵּין-קְדוֹשׁ, וּבֵין בְּרָד. טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם, בֶּן; וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם-בְּנוֹ אִשָּׁר-יְלֵדָה הָגָר, יִשְׁמַעְאֵל. טז וְאַבְרָם, בֶּן-שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנַיִם, בָּלְדָת-הָגָר אֶת-יִשְׁמַעְאֵל, לְאַבְרָם.

1 Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar. 2 And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai. 3 And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife. 4 And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes. 5 And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.' 6 But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face. 7 And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur. 8 And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.' 9 And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.' 10 And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude. 11 And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction. 12 And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.' 13 And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?' 14 Wherefore the well was called 'Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered. 15 And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, whom Hagar bore, Ishmael. 16 And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.

2. בראשית כ"א

א וַיְהִי הָיָה פָקֵד אֶת-שָׂרָה, כַּאֲשֶׁר אָמַר; וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר. ב וַתֵּהָר וַתֵּלֶד שְׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן, לְזִקְנָיו, לְמוֹעֵד, אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים. ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת-שֵׁם-בְּנוֹ הַנּוֹלָד-לוֹ, אִשָּׁר-יְלֵדָה-לוֹ שְׂרָה--יִצְחָק. ד וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ, בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים, כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ, אֱלֹהִים. ה וְאַבְרָהָם, בֶּן-מֵאָת שָׁנָה, בְּהוֹלֵד לוֹ, אֶת יִצְחָק בְּנוֹ. ו וַתֹּאמֶר שְׂרָה--צַחֲקוּ, עֲשֵׂה לִי אֱלֹהִים: כָּל-הַשְּׂמֵעַ, יִצְחָק-לִי. ז וַתֹּאמֶר, מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם, הִינִיָּקָה בְּנִים, שְׂרָה: כִּי-יִלְדוּתִי בֶן, לְזִקְנָיו. ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד, וַיִּגְמַל; וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל, בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-יִצְחָק. ט וַתֵּרָא שְׂרָה אֶת-בֶּן-הָגָר הַמִּצְרַיִת, אִשָּׁר-יְלֵדָה לְאַבְרָהָם--מִצְחָק. י וַתֹּאמֶר, לְאַבְרָהָם, גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת, וְאֶת-בְּנָהּ: כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן-הָאִמָּה הַזֹּאת, עִם-בְּנֵי עָם-יִצְחָק. יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד, בְּעֵינֵי אַבְרָהָם, עַל, אוֹדוֹת בְּנוֹ. יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם, אֶל-זֶרַע בְּעֵינֶיךָ עַל-הַנְּעֵר וְעַל-אֲמָתְךָ--כָּל אִשָּׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה, שָׁמַע בְּקִלָּהּ: כִּי בִיִּצְחָק, יִקְרָא לָהּ זֶרַע. יג וְגַם אֶת-בֶּן-הָאִמָּה, לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ: כִּי זֶרְעֶךָ, הוּא. יד וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר וַיִּקַּח-לֶחֶם וַחֲמַת מִיָּם וַיִּתֵּן אֶל-הָגָר שֵׁם עַל-שִׁכְמָהּ, וְאֶת-הַיֶּלֶד--וַיִּשְׁלַחָהּ; וַתֵּלֶד אֶת-יִשְׁמָעֵל בְּנוֹ, וַיִּקְרָא אֵת-יִשְׁמָעֵל בְּנוֹ, יִשְׁמָעֵל.

ותמתע, בַּמִּדְבָּר בְּאֵר שָׁבַע. טו וַיְכַלּוּ הַמַּיִם, מִן-הַחֲמָת; וַתִּשְׁלַח אֶת-הַיְלָד, תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים. טז וַתִּלְדָּה וַתִּשָּׁב לָהּ מִנְגַד, הַרְחֵק כְּמֵטְחוֹי קִשְׁתָּהּ, כִּי אָמְרָה, אֵל-אֲרָאָה בְּמוֹת הַיְלָד; וַתִּשָּׁב מִנְגַד, וַתִּשָּׂא אֶת-קִלְחָהּ וַתִּבְכֶּה. יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים, אֶת-קוֹל הַנְּעִר, וַיִּקְרָא מִלֵּאדָּה אֱלֹהִים אֶל-הַגֵּר מִן-הַשָּׁמַיִם, וַיֹּאמֶר לָהּ מֵה-לֶדֶד הַגֵּר; אֶל-תִּירָאִי, כִּי-שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל-קוֹל הַנְּעִר בְּאֲשֶׁר הוּא-שָׁם. יח קוֹמִי שְׂאִי אֶת-הַנְּעִר, וְהִחַזִּיקִי אֶת-יָדָךְ בּוֹ: כִּי-לְגוֹי גָדוֹל, אֲשִׁימְנֶנּוּ. יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת-עֵינֶיהָ, וַתִּרְאֶה בְּאֵר מַיִם; וַתִּלְדָּה וַתִּמְלֵא אֶת-הַחֲמָת, מַיִם, וַתִּשָּׂק, אֶת-הַנְּעִר. כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת-הַנְּעִר, וַיִּגְדַּל; וַיִּשָּׁב, בַּמִּדְבָּר, וַיְהִי, רֹבֵה קִשְׁתָּהּ. כא וַיִּשָּׁב, בַּמִּדְבָּר פָּאֲרָן; וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה, מֵאֲרָץ מִצְרָיִם.

1 And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken. 2 And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him. 3 And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac. 4 And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him. 5 And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him. 6 And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.' 7 And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.' 8 And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned. 9 And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport. 10 Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.' 11 And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son. 12 And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee. 13 And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.' 14 And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba. 15 And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs. 16 And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept. 17 And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is. 18 Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.' 19 And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink. 20 And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer. 21 And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.

3. בראשית רבה מה

ולה שפחה מצרית ושמה הגר שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה, ולא היה רשאי למכרה.

4. בתי מדרשות ב, ירושלים תש"י ק"ב

"מעולם לא יצא ממצרים עבד ולא שפחה בן חורין, אלא הגר בלבד..."

5. בראשית רבה מה

אמר ר"ש בן יוחאי: הגר בתו של פרעה היתה, וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו, נטל בתו ונתנה לו. אמר: מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה, ולא גבירה בבית אחר, וה"ד (בראשית ט): ולה שפחה מצרית, ושמה הגר.

6. בראשית יב

י וַיְהִי רָעַב, בְּאֲרָץ; וַיֵּרָד אַבְרָם מִצְרָיְמָה לְגוֹר שָׁם, כִּי-כָבֵד הָרָעַב בְּאֲרָץ. יא וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרָיְמָה; וַיֹּאמֶר, אֶל-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ, הִנֵּה-נָא יָדַעְתִּי, כִּי אִשָּׁה יִפְתֶּה-מִרְאָה אֵת. יב וְהִנֵּה, כִּי-יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרָיִם, וְאָמְרוּ, אִשְׁתּוֹ זֹאת; וְהִרְגוּ אֹתִי, וְאֹתָךְ יַחֲיוּ. יג אָמְרִי-נָא, אַחֲתִי אֶת--לִמְעַן יִיטַב-לִי בְּעַבְדֶּיךָ, וְחִזְתָּה נַפְשִׁי בְּגִלְלָהּ. יד וַיְהִי, כִּבְּוֹא אַבְרָם מִצְרָיְמָה; וַיִּרְאוּ הַמִּצְרָיִם אֶת-הָאִשָּׁה, כִּי-נֹפֶה הוּא מְאֹד. טו וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרִי פְרַעֲה, וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל-פְרַעֲה; וַתִּקַּח הָאִשָּׁה, בֵּית פְרַעֲה. טז וְלֹא-אַבְרָם הִיטִיב, בְּעַבְדֶּיךָ; וַיְהִי-לוֹ צָאן-וּבְקָר, וְחֲמֹרִים, וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת, וְאֲנָתוֹת וּגְמִלִים. יז וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת-פְרַעֲה נְגַעַיִם גְּדֹלִים, וְאֶת-בֵּיתוֹ, עַל-דִּבְרֵי שָׂרִי, אִשְׁתּוֹ אַבְרָם. יח וַיִּקְרָא פְרַעֲה, לְאַבְרָם, וַיֹּאמֶר, מֵה-זֹאת עָשִׂיתָ לִּי; לָמָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי, כִּי אִשְׁתְּךָ הוּא. יט לָמָּה אָמַרְתָּ אַחֲתִי הוּא, וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה; וְעַתָּה, הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ. כ וַיֵּצֵאוּ עִלְיוֹ פְרַעֲה, אֲנָשִׁים; וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ, וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ.

10 And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land. **11** And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon. **12** And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive. **13** Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.' **14** And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair. **15** And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house. **16** And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels. **17** And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife. **18** And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife? **19** Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.' **20** And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.

7. לקח טוב, וירא כ'

" ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא'. על כורחה שלא בטובתה, שהרי בראשונה אמר לה אמרי נא אחותי את, והיא לא רצתה לומר, לכך כתוב ויאמר אברהם."

8. אבראנל בראשית יב טז

" במאמר אברהם לשרה 'והרגו אותי ואותך יחיו אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך', ומי האיש המעלה שיבחר בחיים עם קלון נמרץ כזה ויבקש תועלת והטבה בהיות אשתו מזונה עם אחרים. ויותר ראוי היה שיבחר במוות לבלתי עשות נבלה."

9. יבמות סד עמ א

מתני': נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל (ממצוות פריה ורביה)

10. רש"י יבמות סד עמ א

אינו רשאי לבטל - אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה

11. רד"ק בראשית טז, א

" וממני לא יהיה לו זרע עוד, כי אני זקנה"

12. רמב"ן בראשית טז, ב

" שתזכה היא לבנים בעבור כן"

13. בראשית טו, ב-ד

" ויאמר אברהם, אֲדֹנָי יְהוִה מֵה-תִּמְנָן-לִי, וְאֶנְכִי, הוֹלֵךְ עֲרִירִי; וְכֵן-מִשְׁקַב בֵּיתִי, הוּא דְמִשְׁקַב אֱלִיעֶזֶר. וַיֹּאמֶר אֲבָרָם--הֵן לִי, לֹא נִתְתָּה זָרַע; וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי, יוֹרֵשׁ אֹתִי. וְהִנֵּה דָבָר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר, לֹא יִרְשָׁה זֶה: כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ, הוּא יִרְשָׁה."

14. רש"י בראשית ט"ז ג

" לקחתה בדברים: אשריך שזכית להידבק בגוף קדוש כזה"

15. אברבנאל בראשית ט"ז ג

"הקדימה לבקש מבעלה שלא יקח אשה אחרת עליה, אבל שיקח את הגר שפחתה, כי ממנה יוליד, ולא יהיה לו מזה עלבון... ושורי הפצירה בו ונתנה עליו בקולה וצעקה עד שנתרצה, וישמע אברם לקול שרי... כלומר לקולות הויכוחים שעשתה עמו על זה"

16. רמב"ן בראשית טז ב-ג

" ותקח שרי- להודיע שלא מיהר אברהם לדבר, עד שלקחה שרי ונתנה בחיקו... רצתה שתהיה גם הגר אשתו ולכן אמר 'לו לאשה' שלא תהיה כפילגש, רק כאשה נשואה לו..."

17. אבן כספי, פרשת הכסף, פ' לך לך

"המעשה של שרה הוא תפילה לה', ע"י הנישואין עם שפחתה יגדל צערה (של שרה) ואז ירחם עליה ה' "

18. בראשית רבה מה

" ויבא אל הגר ותהר - רבי לוי בר חייתא אמר: מביאה ראשונה נתעברה . "

19. רש"י בראשית טז ד

" אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה"

20. רד"ק בראשית טז ד

"חשבה כי מאחר זרע אברם יהיה ממנה כי היא תהיה גבירה, ולא היתה חוששת למצות שרי גבירתה לאשר תצווה"

21. רש"י בראשית טז ה

חמס העשוי לי, עליך אני מטיל העונש, כשהתפללת להקב"ה מה תיתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. **ועוד**, דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק"

22. חזקוני בראשית טז ה

עליך. על ידך הוא שאינך מוחה על כבודי ואין אני רוצה לענותה הואיל ונזדווגה לך. ישפט ה' ביני וביניך. שאני חוששת לכבודך ואינך חושש לכבודי

23. רמב"ן בראשית טז ו

" ותענה שרי ותברח מפניה -- חטאה אמנו בענוי הזה וגם אברהם בהניחו לעשות כן ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי "

24. ספורנו בראשית טז ו

" ותענה שרי -- כדי שתכיר שהיא משועבדת ולא תבוזה עוד את גברתה: "

25. בראשית רבה מה

" ותעניה שרי ותברח מפניה -- רבי אבא בר כהנא אמר: מנעתה מתשמיש המטה . "

26. רד"ק בראשית טז ו

" ותענה שרי, עשתה עמה יותר מדאי ועבדה בה בפרך, אפשר שהיתה מכה אותה ומקללת אותה ולא היתה יכולה לסבול וברחה מפניה. ולא נהגה שרה בזה למדת מוסר ולא למדת חסידות, לא מוסר כי אע"פ שאברהם מוחל לה על כבודו, ואמר לה "עשי לה הטוב בעיניך" היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה; ולא מדת חסידות ונפש טובה כי אין ראוייה לאדם לעשות כל יכלתו במה שתחת ידו, ואמר החכם מה נאווה המחילה בעת היכולת, ומה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך אל הגר "כי שמע ה' אל עניך" והשיב לה ברכה תחת עניה. ואברם לא מנע שרי מלענותה, אע"פ שהיה רע בעיניו, משום שלום בית. וכן זה הספור נכתוב בתורה לקנות אדם ממנו המדות טובות ולהרחיק הרעות: "

27. רש"י בראשית טז ה

" שְׁהַכְנִיסָה עֵינַי הַרְעָה בְּעִבְרָהּ שֶׁל הַגֵּר וְהַפִּילָה עֹבְרָהּ; הוּא שְׁהַמְלִאךָ אוֹמֵר לְהִגֵּר הַנֶּדָּה הָרָה, וְהִלָּא כְּבָר הָרְתָה, וְהוּא מְבַשֵּׂר לָהּ שְׂמֵהָ? אֵלָּא מְלַמֵּד, שְׁהַפִּילָה הַרְיוֹן הָרָאוּשׁוֹן: "

28. רש"י בראשית טז יג

... לְשׁוֹן תִּימָה; וְכִי סְבוּרָה הֵייתִי, שְׂאֵף הָלוֹם בְּמִדְּבָרוֹת רְאִיתִי שְׁלוּחֹוֹ שֶׁל מְקוֹם אֲחֵרֵי רוֹאֵי אוֹתָם בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם! שְׂשֵׁם הֵייתִי רְגִילָה לְרֵאוֹת מְלֹאכִים וְתַדַּע שְׁהֵיטָה רְגִילָה לְרֵאוֹתָם, שְׁהֵרִי מְנוּחַ רְאָה אֶת הַמְּלֹאךְ פְּעַם אַחַת, וְאָמַר מוֹת נְמוֹת (שׁוֹפ' י"ג), וְזוֹ רְאָתָה ד' זָה אַחַר זֶה, וְלֹא תִרְדָּה:

29. בראשית יז טו-טז

" וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא אֶת־שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ: וּבְרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָּךְ בֵּן וּבְרַכְתִּיךָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלֶכֶי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ: "

30. זהר ח"א קיח ע"ב

" (הגר) הדריכה אותו (ישמעאל) בנימוסי ע"ז...שלא ילמד בני אורחותיו"

31. בראשית כא ט-

" ט וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת-בֶּן-הַגֵּר הַמֵּצְרִית, אֲשֶׁר-יָלְדָה לְאַבְרָהָם--מִצְחָק. וַתֹּאמֶר, לְאַבְרָהָם, גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת, וְאֶת-בְּנָהּ:

32. רש"י בראשית כ"א ט

" מצחק לשון ע"ז, כמו שְׂנַאָמַר וְיָקוּמוּ לְצַחֵק (שמות ל"ב) ד"א לשון גלוי עריות, כְּמָה דְתִימָא לְצַחֵק בִּי (בראשית ל"ב) ד"א לשון רציחה, כמו יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנֵינוּ וְגו' (שמואל ב ב'), שְׂהֵיָה מְרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרוּשָׁה וְאֹמֵר אֲנִי בְכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, וַיּוֹצֵאִים בְּשָׂדֶה וְנוֹטֵל קִשְׁתּוֹ וַיּוֹרֶה בּוֹ חֲצִים,

33. אבן עזרא בראשית כ"א ט

" מצחק-כי כן מנהג כל נער ותקנא בו בעבור היותו גדול מבנה

34. ספורנו בראשית כא ט

מצחק - מלעיג על המשתה שנעשה בבית אברהם כאמרו שנתעברה מאבימלך והטעם שלא קרה זה בעת לידת יצחק כי ישמעאל שמע כזאת אחר כך מליצני הדור ואם באולי בעת הלידה היה מצחק לא הרגישה בו שרה שהיתה אז טרודה:

35. חזקוני

את בן הגר המצרית, מצחק - כמנהג שאר ילדים ויצחק היה קטן ולא היה יכול לעשות כך לפיכך נתקנאה בו שרה ונתקשה הדבר בעיניה.

36. רד"ק

מצחק, כאילו מלעיג על יצחק שנולד מהזקנים:

37. תוספתא סוטה פ"ו ה"ו (ליברמן)

" אמרה לו: רואה אני את ישמעאל שבונה במה, וצד חגבים ומקטיר לעבודה זרה, אם ילמד את בני יצחק לא נמצא שם שמים מתחלל?! אמר לה...מאחר שעשינו אותה גבירה, אם נוריד אותה מן הבית, הבריות מה אומרות עלינו? אמרה לו: הואיל ואני אומרת כך ואתה אומר כך, יכריע המקום בינותינו... 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה' "

38. ספורנו בראשית כא י

" גרש את האמה הזאת ואת בנה -- כי בעצתה עשה הבן שהוציא דבה למען יירש בנה את הכל לפיכך גרש מפני שאינו דין שירש אפי' בקצת:

39. בראשית כא יא

" וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד, בְּעֵינֵי אַבְרָהָם, עַל, אֹדֶת בְּנֹו. "

40. אור החיים בראשית כא יא

על אודות בנו-- פ'י לבל יצא לתרבות רעה וישתקע באמונות רעות בצאתו מבית אביו וסוף כל סוף בנו הוא

41. רמבן בראשית כא יא

ומפני שהיה אברהם מפחד עליו שלא יקראנו אסון בשלחו אותו ממנו

42. רש"י בראשית כא טו

" לחם וחמת מים ולא כסף וְנֶהְב, לְפִי שְׂהֵיָה שׁוֹנְאוֹ עַל שְׂיִצָּא לְתַרְבוֹת רְעָה:"

43. רמבן בראשית כא טו

"... מפני שצווה לעשות ככל אשר תאמר שרה והיא צותה להוציא מיד ובמצותה לא נתן להם כסף וזהב ועבדים וגמלים נושאים אותם"

44. חזקוני בראשית כא טו

"מ"מ דעתו היה ליתן לו מתנות אחרי מות שרה"

45. העמק דבר בראשית כא טו

"והמת מים -- שיער א"א שיהא די כדי דרך שתגיע לישוב אחר."

46. רד"ק בראשית כא טו

"ויקח לחם והמת מים, נתן להם מזון ליום או ליומים, כי לא תוכל עוד שאת, וגם מים נתן לה, כי דרכה היה דרך מדבר לשוב אל מצרים או קרוב לה אל בני משפחתה כי מצרית היתה, וגם כסף וזהב נתן לה אע"פ שלא ספר הכתוב כי לא שלחה ואת הנער ריקם. שם על שכמה, הלחם והחמת שם על שכמה."

47. פרקי דר' אליעזר (היגר) – "חורב" פרק כט

"בזכות אברהם לא חסרו המים מן החמת, וכיוון שהגיעה לפתח המדבר, התחילה תועה אחרי ע"ז של בית אביה, ומיד חסרו המים מן החמת..."

48. רשי בראשית כא טז

"ותשב מנגד -- פִּינֹן שְׁקָרַב לְמוֹת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק:"

49. נצי"ב בראשית פ' לך לך

"לא בשבילה (התרחקה) אלא בשביל הילד, שלא ישמע קול בכייתה."

50. תנחומא ורשא ויצא ה

"הטיחה דברים כלפי מעלה ואמרה לפניו: רבש"ע, כביכול אתה דומה לבני אדם שהן אומרים ליתן דבר וחוזרים בהן, לא כך אמרת לי 'הרבה ארבה את זרעך' הרי הוא מת בצמא!!!"

51. ר ישעיה מטרנני

"...החזיקי בו, כמנהג האם לבנה באהבתה אותו..."

52. רד"ק בראשית כא כא

"ותקח לו אמו, לקחה לו לאשה ממשפחתה כי ראתה כי נפרד ממשפחת אביו, וכן ראוי לאדם להדבק במשפחתו ותהיה אהבתו לאשתו יותר חזקה"

53. רבינו בחיי בראשית לט א

"... דרשו רז"ל בן אמה מוכר בן חורים, ועבד קונה אותו. שהרי המדינים מכרו אותו שהיו בני האמה בני הגר,..."

54. בראשית כה א

"וַיִּסְפָּא אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה, וַשְׁמָה קְטוּרָה."

55. רשי בראשית כה א

"קטורה זו הגר, ונקראת קטורה על שְׁנָאִים מְעֻשֵׂיָהּ פְּקוּטָרַת... וְשֵׁלָא נְזוּדוּגָה לְאָדָם מִיּוֹם שְׁפָרְשָׁה מְאֻבְרָהּם:"

56. רבא"ע בראשית כה א

"קטורה איננה הגר"

57. בראשית רבה [תיאודור-אלבק] פרשה ס

וַיִּצְחָק בְּאֵי מִבּוֹא... ולא יכין הלך? לבאר לחי ראי, הלך להביא את הגר, אותה שישבה על הבאר ואמרה לחי העולמים: ראה בעלבוני.

58. מדרש תנחומא ([ורשא], פרשת חיי שרה סימן ה

"אמר יצחק: אני לקחתי אשה ואבי עומד בלא אשה?! מה עשה? הלך והביא לו אשה... ומה טעם של רבי שאומר הגר היא קטורה? שכתוב ביצחק: 'וַיִּצְחָק בְּאֵי מִבּוֹא בְּאֵר לְחַי רֵאִי', אותה שכתוב בהותקרא שם-ה' הַדְּבָר אֵלֶיהָ אֲתָה אֵל גְּרָאִי' (טז:יג) מכאן אתה למד שהיא הגר."

